

Різні види рослин поселяються в різних зонах міста та в різних екотопах, причому з певними закономірностями. Найменше видів у центрі міста. Вони непогано переносять міські умови, в тому числі і промислові забруднення. Від центра до околиць міста число видів рослин зростає. Особливо багата флора околиць; вона часто багатша видами, ніж зональна, бо тут збільшується і склад генофонду, і число місцемешкань, у тому числі і **ЕКОТОНІВ** — граничних зон між різними екосистемами. На околицях багато „урбанобобних” видів — мешканців природних фітоценозів, не здатних існувати у міських умовах [1].

На відміну від природної, флора міст дуже динамічна. Вона часто змінюється за короткі проміжки часу в залежності від розвитку міста. На прикладі міських флор добре помітні такі прояви синантропізму, як заміна вузькорозповсюджених видів космополітами, заміна стенопотпними еврїтопними, вологолюбивих — ксерофільними. Взагалі процес синантропізації у глобальному масштабі веде до зменшення різноманїтності флори, до вирівнювання географічних, екологічних та історичних відмінностей.

Лїтература

1. Чайка В.Є. Урбоекологія. — Вінниця, 1999. — 368 с.
2. Шевера М.В. Урбанофлористика в Україні: сучасний стан та перспективи дослідження // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції „Синантропізація рослинного покриву України”. — Переяслав-Хмельницький, 2006. — С. 123–126.

ЕПІГЕЙНІ МОХОПОДІБНІ БОРІВСЬКОГО ЛІСНИЦТВА (ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ) ТА ЇХ ЕКОЛОГО-ЦЕНОТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

*Гапон С.В., Ващенко Л.Б.
Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка*

Борівське лісництво розміщене в околицях с. Милорадове Котельвського району Полтавської області на лівому березі р. Ворскли, її піщаній терасі. Тут поширені масиви соснових та дубово-соснових лісів, основними лісоутворюючими породами яких є *Pinus sylvestris* L. *Quercus robur* L. та подекуди *Betula verrucosa* Ehrh. та *Populus tremula* L. Вони багаті на рідкісні та зникаючі вищі судинні рослини, містять ряд цікавих бореальних елементів, які рухаються по долині річки з півночі. На території лісництва розміщені: заказники — Борівський та Приворсклянський, заповідні урочища — Малий та Великий лимани.

Згідно геоботанічного районування, дана територія належить до Дикансько-Котельвївського (Ворсклянського) геоботанічного району кленово-липово-дубових і частково грабово-дубових та дубово-соснових (на піщаній терасі) лісів [2]. Останні поширені по боровій терасі на дерново-слабопідзолистих піщаних та дернових піщаних ґрунтах і представлені переважно сосняком дубово-орляковим, сосняком дубово-лїщиново-копитняковим та сосняком дубово-осоково-зірочниковим. Такі ділянки лісів характерні і для Борівського лісництва. Соснові ліси тут представлені різними відмінами сосняків: зеленомоховим, злаково-

різнотравним та рідше — лишайниковим.

Об'єктом наших досліджень були епігейні мохоподібні Борівського лісництва, а метою нашої роботи — з'ясування їх видового різноманіття та встановлення еколого-ценотичних особливостей.

У результаті наших досліджень та з врахуванням літературних [1] даних епігейну бріофлору досліджуваної території становлять 56 видів мохоподібних, які відносяться до двох відділів: *Herpaticophyta* (3 види з трьох родин, трьох родів) та *Bryophyta* (53 види з п'ятнадцяти родин та двадцяти п'яти родів). Найбагатшими за кількістю видів є родини *Brachytheciaceae* — 8 видів, *Polytrichaceae*, *Dicranaceae*, *Amblystegiaceae* — по 7 видів. Родини *Bryaceae* та *Sphagnaceae* представлені відповідно 6-ма та 4-ма видами, а *Plagiotheciaceae* та *Hypnaceae* налічують по 3 види кожна. Решта 9 родин представлена 1-им або 2-ома видами. Найбагатшими за кількістю видів є роди *Brachythecium* B.S. et G. (7 видів), *Polytrichum* Hedw. (6), *Amblystegium* B.S.G. (5). Роди *Sphagnum* L., *Bryum* Hedw. налічують по 4 види кожен, а рід *Dicranum* Hedw. та *Plagiothecium* B.S.G. — по 3 види. Решта 20 родів представлені одним (17 родів) та двома (3 роди) видами.

З різноманітністю фітоценозів та умов середовища, в яких вони існують, тісно пов'язаний і еколого-ценотичний розподіл досліджуваних мохоподібних. За наслідками наших досліджень встановлені різні групи бріофітів за відношенням до світла, вологи, поживності субстрату тощо. Так, за відношенням до світла виявлені мохи розподіляються на фотофіли, тіневитривалі та сціофіли. Найбагатшою є група тіневитривалих видів (38; 67,9% від загальної кількості видів). Фотофіли і сціофіли відповідно представлені 13-ма (23,2%) та 4-ма (7,1%) видами. Лише *Hypnum curpressiforme* Hedw. є індиферентним щодо освітлення. Що ж стосується вимогливості виявлених мохоподібних до вологи, то діапазон відповідних екогруп досить широкий. Найбільш репрезентованою є група мезофітів (21 вид; 37,5%). По 9 видів (по 16%) налічують групи гігрофітів та мезоксерофітів. Гідрофіти представлені 6-ма видами (10,6%), а гігомезофіти, мезогігрофіти, ксеромезофіти — 3-ма видами (5,4%) кожна. Лише типових ксерофітів відзначено 2 види (3,6%).

Не менш різноманітною є і вимогливість виявлених мохоподібних до поживності субстрату. Так, серед виявлених видів переважають мезотрофи (16 видів, 28,6%), олігомезотрофи (14 видів, 25%) та евтрофи (13 видів, 23,2%). Решта екогруп за відношенням до трофності ґрунту є значно біднішими: мезоевтрофи налічують сім видів (12,5%), оліготрофи — п'ять (8,9%) і евмезотрофи — один вид (1,8%).

У процесі онтогенезу кожен рослинний організм зазнає сукупної дії факторів навколишнього середовища. Результатом пристосувань його до такої дії є формування життєвої форми. Для мохоподібних характерним є утворення життєвої форми не для однієї особини, а для цілої дернинки. З'ясувавши особливості життєвих форм виявлених мохоподібних, ми встановили, що переважаючими життєвими формами серед епігейв Борівського лісництва є пухка дернинка (24 види, 42,8%) та плетиво (12 видів, 21,4%). Плоский килим та щільна дернинка представлені відповідно дев'ятьма (16,1%) та шістьма (10,7%) видами. Павутинистий килим мають три види (5,4%), а таломний килим та дендроїдна життєва форма представлені лише одним видом кожна.

У цілому виявлена бріофлора є типовою для Лісостепової зони, її лівобережної частини. Переважаючими у її складі є бореальні види

(38 видів, 67,9%), а участь неморальних, аридних та видів-космополітів значно нижча (відповідно одинадцять, два та п'ять видів).

Серед цікавих знахідок епігейної бріофлори досліджуваної території, слід відмітити *Leucobryum glaucum* (Hedw.) Angstr. та види роду *Sphagnum* L. (*S. capillifolium* (Ehrh.) Hedw., *S. fallax* (Klinggr.) Klinggr., *S. fimbriatum* Wils., *S. squarosum* Grome.).

Leucobryum glaucum — є типовий бореальний вид зеленомохових соснових лісів, але для Лівобережного Лісостепу України [1] він є рідкісним видом і наводився С.В. Гапон для Харківської області. Для Полтавської області цей вид відзначено нами вперше. Сфагнові мохи також є рідкісними для лісостепової частини України, її лівобережної частини. З наведених вище видів роду *Sphagnum* для Полтавщини вперше наводяться *S. capillifolium* та *S. fimbriatum*.

Отже, епігейна бріофлора Борівського лісництва є досить різноманітною як за видовим складом, так і за еколого-ценотичною приуроченістю. До її складу входять цікаві регіонально рідкісні бореальні елементи, які потребують охорони. Подальші дослідження і видового складу, і особливо участі виявлених мохоподібних в утворенні бріоугруповань, їх класифікації доповнять комплексні дослідження мохоподібних лісостепової зони України.

Література

1. Геоботаничне районування Української РСР. — К.: Наук. думка, 1977. — 301 с.
2. Гапон С.В. Конспект бріофлоры Левобережной Лесостепи Украины. // Деп. в ГНТП Украины. 04. 01. 98. № 2 — Ук. 98.

МОХОПОДІБНІ С. КУКОБІВКА ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ (ПОЛТАВСЬКА ОБЛ.) І ЇХ ЕКОЛОГО-ЦЕНОТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Гапон С.В., Іваніца Н.М.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

У рослинному царстві землі друге місце за кількістю видів після покритонасінних займає велика група рослин — мохоподібні, яка об'єднує три самостійні відділи: *Anthocerotophyta*, *Hepaticophyta* та *Brurphyta*. Бріофіти характеризуються спільністю будови та переважаючого у циклі розвитку статевого покоління — гаметофіту. Результати дослідження цих рослин становлять не лише науковий інтерес, а і мають значну практичну цінність. Мохоподібні використовують як біоіндикатори в системі моніторингу, медицині, будівництві тощо. Тому всебічне вивчення бріофітів та утворених ними угруповань становлять певну наукову й практичну цінність. Особливо важливе значення має дослідження мохоподібних урбанізованих регіонів та територій, які зазнали значного антропогенного тиску. В Україні до таких регіонів відноситься лісостепова зона, одна з найбільш окультурених в країні. Саме в ній знаходиться територія наших досліджень — с. Кукобівка Решетилівського району Полтавської області та його околиці. Як свідчить аналіз літературних джерел дана місцевість у бріологічному відношенні не дослі-